

MODELY INTERPRETACE – SEMINÁRNÍ ÚKOL

ÚVOD

LOVEC VÝRAZU

- 1 Cval bez tvaru tma hřívu promne mu
tamtamu tlumenému nerozumnému
tma s cílem Tam leč matným Zdali ve stoje
lze trysku házet slovné postroje
- 5 když nevýslovný je? ukrotit v ráz a tím
odkrytí hudbu? hudbu prozatím
a hrnoucí se beztvarost (okraj už zní)
nekrotit ale vzývat vše je z ní
- 10 Záhadnou náhodou se z bubnů změní
odpoutávajících ducha od paměti
vzlyk – vločka oddělí – krok vedle – pod napětím
- lem spaní – pablesk slunce na zrcátku –
rozpětí semklé v osobitou zkratku –
beztvarým proudem rozžhavení drátku –

Tato báseň pochází od českého básníka Jana Kameníka. Je obsažena v jeho sbírce sonetů *Malá suita pro flétnu* z roku 1971. Báseň má, jako ostatní básně ve sbírce, formu sonetu (dvě čtyřverší a dvě tříverší). Je rýmovaná (schéma aabb ccdd eee fff) a má jambický spád. Slabiky veršů kolísají v rozmezí 10 až 13 slabik. Jde tedy o různostopý jamb. Báseň dále obsahuje minimální interpunkci – je značena pouze pomlčkami a otazníky. Konce vět jsou však místy značeny velkými prvními písmeny slov.

SUBJEKT

Lyrický subjekt básně je nevýrazný. Gramaticky není v básni vyjádřen jediný tvar v první či druhé osobě, pouze tvary třetí osoby (nejpatrněji ve slově „mu“). Báseň ze začátku obsahuje dva subjekty: „cval“ a „tmu“. První subjekt má velice silný „koňský“ charakter (cval, trysk, hříva, postroj). Lze se domnívat, že jde tedy o nějaký subjekt s koňským charakterem. Dále se tento subjekt transformuje do „tamtamu“, který je tlumený a nerozumný (toto přídavné jméno mu dává jistý polidšťující charakter, kde jednak může znamenat nesrozumitelnost, a jednak nedostatek rozumu). První subjekt se snaží předat nějakou zprávu, ale příjemci (lyrickému subjektu básně) je nejasný, snaží se ji porozumět.

Dále se v básni vyskytuje druhý subjekt nazvaný tma. Představuje jakousi tajemnou, neznámou sílu, která dává do pohybu subjekt první: mne mu hřívu. Tato síla má také cíl, který se nachází „Tam“. Lze se domnívat, že se jedná o jakési duchovní místo, jak naznačuje velké počáteční písmeno. Z tohoto hlediska by se mohlo jednat o místo po smrti: nebe či peklo. Definovat tuto sílu je však velice obtížné, přestože je v básni silně prostoupena. Domnívám se však, že by se mohlo jednat o jakousi zmaterializovanou podobu strachu ze smrti.

Třetí subjekt básně je lyrický subjekt, přestože je nevyjádřený / skrytý. Celá báseň se odehrává v jeho nitru; popisuje vlastní intimní, duchovní a niterný prožitek. Kříží se v něm strach ze smrti (nebo spíše strach z toho, co bude po smrti) s vírou materializovanou v subjektu koňském. Jeho víra je pro něj zdroj inspirace nejen pro jeho básnickou tvorbu, ale i pro pokračování vlastního života. Lyrický subjekt má silný vztah s bohem.

Lyrický subjekt se snaží porozumět sdělení, které mu předává subjekt koňský. Snaží se tuto zprávu také nějak slovesně zpracovat („Zdali ve stoje / lze trysku házet slovné postroje?“). Tento koňský subjekt by mohl být jakousi metonymií nějakého zvířete s koňskými rysy. Nejpráhodnější a nejzajímavější se mi zdá označit tento subjekt za Pegasa (jednak jeho symbolismus pro tuto báseň sedí, jednak se v této sbírce nachází báseň s názvem *Pegas*). Pegas v umění často bývá symbolem boží inspirace. Bývá spojován se svobodou a transcendencí. Představuje jakousi moc, která člověka nutí k duchovnímu probuzení a růstu, což jsou témata, které lze v této básni najít. Takto si vysvětlují tento subjekt.

Lyrický subjekt básně zdůrazňuje nemožnost zachycení tohoto prožitku. Hudba, kterou Pegas-tamtam vydává, je mu tlumená a nevyslovitelná. Místo zaznamenávání tohoto momentu „v ráz¹“ se raději nechává touto hudbou konejšit a unášet; nechce hudbu krotit, ale vzývat, uctívat.

Po této změně postoje lyrického subjektu nastává zlom v básni. Básník začíná hudbě rozumět; hudba dostává tvar. Duše subjektu se odděluje od jeho paměti. Zahazuje tím svoji minulost a jeho duše se tak uvolňuje. Báseň tak začíná ztrácet pocit nejasnosti, nejistoty a beztvorosti. Po tomto momentu začne „téct“ proud obrazů, které souvisejí s propojením básníka a boha (ne Pegasa, ten tu slouží jako jakýsi boží posel). Tyto obrazy jsou plné světla, propojení a pocitu jistoty; jsou to nejkonkrétnější obrazy celé básně. Lyrický subjekt tak překonává tmu, která je nahrazena světlem.

PROSTOR

Prostor je v básni sotva vyjádřený. Báseň se prakticky celá odehrává na jednom místě: v mysli subjektu. O nějakém reálném fyzickém místě či prostoru zde nelze hovořit.

V básni je patrný pohyb. Pegas přichází odněkud (pravděpodobně shora, z nebe) k subjektu. Zprvu jde o cval, druhý nejrychlejší chod koně, který se postupně mění v trysk, což už představuje nejrychlejší koňský chod. Tato síla má proto velmi intenzivní a prudký charakter. Dále má určený směr tma, která směřuje „Tam“. Označení „Tam“ s sebou nese jisté duchovní konotace; představuje místo po smrti, tedy nebe či peklo. Subjekt se tedy může nacházet v jistém limbu; očekává, až bude o jeho osudu rozhodnuto bohem.

V básni je velký důraz na beztvorost a neurčitost. Tato nejistota utváří prostor básně. Tento prostor je temný, nejasný, tlumený, neurčitý. Je také silně tvořen zvuky, které se postupem básně mění na hudbu („okraj už zní“). V poslední strofě básně je obraz prostoru

¹ Nejpravděpodobněji se jedná o akustický ráz, tedy zázněje. Dochází k nim, když spolu navzájem interferují dva tóny s odlišnou frekvencí. Nejčastěji bývají využity při ladění hudebních nástrojů. V básni mohou znamenat jakýsi nepoměr či disharmonii inspirace a jejího záznamu.

realizovaný nejvíce – objevují se jisté a konkrétní označení pro předměty, které mohou plnit (vnitřní) prostor subjektu.

V poslední strofě je také patrný další a již konkrétní pohyb. Jde o pohyb shora dolů (padání vločky, paprsek slunce) a o spojení (slovo „semklé“ odvozené od slova semknout, rozžhavení drátku vyžadující spojený elektrický obvod). Slovo „rozpětí“ také může evokovat jistou vzdálenost (podobně jako slovo „napětí“), která je v básni však překonána. Lze se domnívat, že se jedná o vzdálenost mezi subjektem a bohem. Poslední změna prostoru v poslední strofě je její temnota, která se vytrácí. Mysl subjektu zakalená tmou se rozjasňuje a tma (strach z posmrtného) mizí.

Prostor v básni je silně abstraktní. Jedná se o temný a neurčitý prostor, který však při změně postoje lyrického dostává tvar a jasnost. Celý prostor básně je jakoby za zavřenými očima lyrického subjektu; je tvořen převážně jevy zvukovými. V poslední fázi básně jsou však básníkovy oči již „otevřeny“.

ČAS

V básni je čas nejasný stejně jako prostor. Celá báseň se odehrává v jakési přítomnosti, jak tomu svědčí i užití přítomného času. Z básně lze extrahovat pouze momenty, které na sebe chronologicky navazují. První událost básně je přítomnost nějaké vyšší síly. Čas se zde lehce zpomalí („tma hřívu promne mu“), následovně se úplně zastavuje při kontemplaci lyrického subjektu (viz pasáže s otazníky).

Další událost básně je rozhodnutí subjektu tuto vyšší sílu nekrotit, ale uctívat. Tento pohyb je pro báseň zlomový. Po změně přístupu lyrického subjektu se aktualizuje přítomnost básně, kdy se to nejasné a beztvaré „ono“ začíná výrazněji jevit. Zpomalený a jakoby zastavený čas se začíná zrychlovat, báseň nabírá na dynamice (viz pasáže rozdělené pomlčkami). Pomáhá tomu také sjednocenost stop, kde jsou všechny verše poslední strofy organizovány do jedenáctistopého jambu, který navozuje jistou urgentnost.

Nelze však rozpoznat, kolik reálného času uběhlo mezi jednotlivými událostmi. Mezi první a druhou událostí mohlo uběhnout několik vteřin, minut, nebo i hodin. Autor čtenáři neposkytuje dostatek informací pro lepší časové ukotvení básně. Lze se však také domnívat, že lyrický subjekt básně je v jakémisi bezčase, v jakémisi limbu (viz prostor).

Lyrický subjekt vyčkává na moment, kdy mu začne síla shora dávat smysl, kdy jí bude rozumět; je v očekávání. Čas zde tradičně neplyne, ale je jakoby zastaven či omezen. Pro lyrický subjekt není důležité, kolik času uplyne v jeho snažení dosáhnout boha; je pro něj hlavní se s bohem spojit.

SHRNUTÍ

Báseň *Lovec výrazu* je význačná svojí nejasností, nejistotou a beztvarostí vyvolané strachem ze smrti a posmrtného života. K básníku přichází Pegas, který mu dodává božskou inspiraci k tvorbě. Záznam této inspirace je však nemožný, protože samotná tato inspirace je

nesdělitelná a nevýslovná. Subjekt se raději nechává touto inspirací unášet a uctívá ji. Po tomto pohybu se mu pomáhá překonat tento strach, který je materializovaný ve tmě.

Prostor básně není fyzický. Báseň pochází z nitra lyrického subjektu. Nitro básníka je temné, nejasné a beztvaré. Když však v jeho nitru začne znít hudba vyvolaná boží inspirací, začíná se tento prostor měnit. Báseň nabývá konkrétních obrazů, které vyjadřují světlo, jasnost, spojení s vírou a jistý pocit jistoty. V těchto obrazech je také patrný pohyb shora dolů, které vyjadřují básníkovo osvětlení / rozsvícení bohem.

Čas v básni je nejasný. Není možné určit, kolik reálného času uběhlo od počátku do konce básně. Je tu však patrná chronologie událostí básně. Nejprve je básník zasažen beztvarym cvalem (Pegasem) a tmou. Zde se čas zpomaluje a následovně zastavuje. Následuje událost, kde dojde ke změně postoje lyrickému subjektu k těmto dvěma vlivům; básník, který se snaží tyto pocity zaznamenat do básně, se boží inspiraci oddává a rezignuje k jejímu záznamu. Toto způsobí zlomový moment básně, kde místo nejistoty začne převládat jistota a jasnost.

ZÁVĚR

Interpretace této básně byla obtížnější, než jsem očekával. Již rozumím tomu častému přirovnání Kameníka s Holanem, jehož básnická tvorba slouží spíše k jeho vlastní intelektuální reflexi. Kameníkovi slouží básně a poezie jako prostor pro záznam jeho vnitřních mystických prožitků; poezie je pro něj sekundární jev – primárním jevem je záznam. Tato báseň se zabývá tématem překonání strachu ze smrti vírou a také nemožností záznamu „čistých“ mystických prožitků, kdy se propojuje s vyšší mocí a bohem.

- pěkný, soustředěně napsaný text

- několik moc pěkných postřehů

- pozor na subjekty

paralelu Holan – Kameník ze závěru by chtělo nějak rozvést

- Kameník o Kameníkovi – to je pěkné